

الگوی برای مدیریت مؤثر انجمن‌های علمی تخصصی علوم پزشکی

بهزاد دماری^{۱*}، نادر ممتازمنش^۲، عباس وثوق مقدم^۳، مریم رهبری بناب^۴، رضا موقری^۵

۱. مؤسسه ملی تحقیقات سلامت، گروه مؤلفه‌های اجتماعی سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۲. مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
۳. شورای سیاست‌گذاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۴. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
۵. دبیرخانه کمیسیون انجمن‌های علمی علوم پزشکی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

فصلنامه پایش

سال یازدهم شماره سوم خرداد - تیر ۱۳۹۱ صص ۳۲۵-۳۱۷
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۱۱/۱۰
انشر الکترونیک پیش از انتشار- ۲۴ بهمن ۱۳۹۰]

چکیده

در بررسی متون انجمن‌های علمی به عنوان «بنیان‌های جامعه مدنی» نامیده شده‌اند و رابط تخصصی و پلی بین دولت و مردم محسوب شده و به عنوان ناظر بی‌طرف و امین نقش ایفا می‌کنند. در این مطالعه توصیفی پس از بررسی متون علمی و تشکیل جلسات بحث گروهی متمرکز با رؤسای چند انجمن علمی منتخب در شورای مشورتی کمیسیون انجمن‌های علمی، ۵ حیطه کارکردی و ۴۸ عامل موفقیت انجمن‌ها در قالب یک الگوی مفهومی پیش‌نویس شد. برای تکمیل عوامل موفقیت و اولویت‌بندی آنها پرسشنامه‌ای با سؤالات باز و سؤالات بسته با طیف لیکرت تدوین شده و از کلیه انجمن‌های علمی نظرخواهی شده و نتایج تحلیل شد. بر اساس الگوی مفهومی مدیریت مؤثر انجمن‌های علمی از میان پنج حیطه کارکردی انجمن‌ها، از نظر پاسخ‌دهندگان دو حیطه ارتباط با حاکمیت و فعالیت‌های شبکه‌ای (ملی و بین‌المللی) بیشترین تأثیر در موفقیت یک انجمن علمی دارد. همچنین داشتن «هیأت مدیره مؤثر» با ویژگی‌های علاقه‌مندی و انگیزه، تعهد، قدرت نفوذ، صرف وقت برای انجمن، ارتباط مؤثر با اعضا و داشتن روحیه کار جمعی مهم‌ترین عامل موفقیت یک انجمن است. عوامل دیگر به ترتیب اهمیت عبارت است از: داشتن منابع مالی، برنامه، مکان مناسب، انتشارات، آموزش، فعالیت‌های علمی و جذب نیرو و همکاری با ارگان‌ها. هر یک از انجمن‌ها تجربیات قابل توجهی در ۵ حیطه کارکردی داشته‌اند که برجسته‌ترین و بیشترین تجربیات در «حیطه متخصصین» بوده است. ایجاد حساسیت در انجمن‌های علمی نسبت به انتخاب هیأت مدیره توانمند اولین قدم در موفقیت یک انجمن علمی محسوب می‌شود. کمی تجربیات قابل طرح در زمینه ارتباط انجمن‌ها با مردم ضرورت آموزش بیش از پیش انجمن‌ها در زمینه ایفای نقش در حیطه مردم را متذکر می‌شود؛ چراکه انجمن‌های علمی به عنوان معتمد مردم در بیان الزامات حفظ و ارتقای سلامتی محسوب می‌شوند برای تقویت این حیطه در انجمن‌ها بازنگری در اساسنامه فعالیت آنها ضروری است. موافقت صد درصدی اعضا با ۴۸ عامل موفقیت یک انجمن نشان می‌دهد که الگوی طراحی شده برای مدیریت مؤثر یک انجمن مورد قبول اکثریت بوده و با اطلاع رسانی این الگو و مصادیق آن می‌توان توانمندی انجمن‌ها را ارتقا داد. معرفی کارکردهای ذاتی و بالقوه یک انجمن علمی به سیاست‌گذاران و مدیران موجب خواهد شد تا نگاه حاکمیت برای مشارکت‌دادن انجمن‌های علمی بیش از پیش تغییر یابد و نقش آنها در امور حاکمیتی برجسته‌تر شود؛ چراکه خود انجمن‌ها این عامل را به عنوان مهم‌ترین‌ها در موفقیت فرض کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: انجمن‌های علمی تخصصی علوم پزشکی، الگوی مدیریت مؤثر

* نویسنده پاسخگو: تهران، خیابان ایتالیا، پلاک ۸، مؤسسه ملی تحقیقات سلامت

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۹۱۱۰۷ نشانی الکترونیک: bdamari@gmail.com

مقدمه

از مهم‌ترین نهادهای یک جامعه مدنی، انجمن‌ها و نهادهای غیر دولتی هستند. انجمن نوعی مشارکت اجتماعی است، گردهمایی‌های انجمن‌ها برای آن است که نیازها را بشناسند و روش عمل به مردم پیشنهاد کنند. مجال مشارکت در امور موجب می‌شود مردم بپرسند چه چیز خیر و سعادت عموم را فراهم می‌سازد و با گسترش دید مردم آن‌ها مهیا می‌شوند. این ویژگی انجمن‌ها باعث می‌شود از فشار یا قدرت دولت در مقام منبع نظم عمومی کاسته شود. قشر نهادهای خودجوش کاملاً این توانایی را خواهند داشت تا از طریق مکاتبه و حضور در جلسات کارشناسی نظرات خود را به سمع بالاترین مقامات اجرایی کشور ارایه نمایند. نهادهای غیردولتی نظارت‌کننده بر سیاست‌ها و روش‌های اعمال هستند. از طرفی نیازهای جامعه متنوع است. گاه این نیازها کاملاً تخصصی است به طوری که گاه اتفاق می‌افتد که دولت، در راستای رفع نیاز خاصی به دانستن ویژگی‌های یک فناوری خاص نیاز پیدا کند تا بتواند درباره جذب آن به خوبی عمل کند [۱].

از آنجا که نمی‌توان فناوری خاصی را به زور به اجتماع تحمیل نموده و انتظار دریافت و جذب آن را به نحو صحیح دانست، لازم است در ابتدا زیرساخت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مناسب به وجود آید و سپس به مقوله روند صحیح انتقال تکنولوژی پرداخته شود. این انجمن‌های علمی مستقل هستند که در ابعاد تخصصی قابلیت دارند تا در مورد یک فناوری خاص و روند انتقال آن اظهارنظر و حتی مشارکت کنند. از آنجا این انجمن‌ها که وابستگی چندانی به نهادهای دولتی ندارند می‌توانند به عنوان یکی از ارکان نهادهای مدنی، رابط و امین دولت و جامعه باشند.

انجمن‌ها جایگاه ویژه‌ای در توسعه علم و سیاستگذاری‌های مرتبط در جامعه داشته و دارند. انجمن‌ها به عنوان قشر ناظر عمل می‌کنند و کارشناسانی هستند که در عین تعلق به نهادهای اجتماعی تحت نظر مستقیم، یا غیرمستقیم دولت (دانشگاه‌های دولتی، وزارتخانه‌ها، ادارات و سازمان‌های تخصصی ...) به عنوان یک شهروند به جامعه نیز تعلق دارند.

انجمن علمی، سازمانی داوطلبانه است که بر اساس توافق و مشارکت داوطلبانه گروهی از افراد که در یک رشته علمی متخصص هستند تشکیل می‌شود. این تعریف ساده بسیاری از عناصری را که باید در تعریف انجمن‌های علمی به آن‌ها توجه داشت دربر می‌گیرد. در این تعریف بر داوطلبانه بودن، تخصصی بودن و مشارکت متخصصان

تأکید شده است. اما در این تعریف به ماهیت بسیار مهم انجمن‌ها یعنی غیردولتی بودن آن‌ها اشاره‌ای نشده است. دقیق‌تر آن است که بر این ویژگی انجمن‌های علمی تأکید شود تا بتوان میان آن‌ها و انواع سازمان‌هایی که توسط دولت‌ها برای ارتقای علم و در بدترین حالت برای حفظ قدرت دخالت در عرصه دانش ایجاد می‌شود تمایز قائل شد [۲].

تعریف انجمن‌ها وقتی دقیق‌تر می‌شود که فهرستی از ویژگی‌های آن‌ها نیز ارائه شود. در منابع موجود، فهرستی که عبداللهی از ویژگی‌های انجمن‌های علمی ارائه کرده بسیار جامع به نظر می‌رسد: استقلال و خودمختاری و عدم وابستگی به دولت؛ خوداتکایی؛ خودبستگی؛ دموکراتیک بودن؛ دارای جایگاه و پایگاه مردمی؛ غیربروکراتیک بودن؛ باز بودن به روی تجربه و نوآوری؛ انعطاف‌پذیری؛ به‌ویژه در ارتباط با شرایط اجتماعی و تطابق با خواسته‌های مردمی؛ کارآمدی و مؤثر بودن در جلب مشارکت مردمی؛ تعامل با هم در همه سطوح محلی و ملی و حتی بین‌المللی در قالب جامعه مدنی [۲].

ارائه نظریات ارشادی و مشاوره‌ها در ارتباط با مسائل مربوط به انتقال تکنولوژی جدید در جهتی که به حفظ منابع انسانی، طبیعی و زیست محیطی و ارتقاء سطح زندگی منجر شود می‌تواند در حیطة قابلیت‌های نهادهای غیر دولتی باشد. این انجمن‌ها محل گردهمایی متخصصانی است که قادرند در مسائلی که در ارتباط مستقیم با تخصص و رشته کاری آنهاست، به‌خصوص در مؤلفه‌های چهارگانه زیر نظر کارشناسی بدهند:

- انسان افزار: تربیت، بازآموزی و نوآموزی نیروی انسانی مورد نیاز برای یک فناوری خاص

- اطلاع افزار: ارائه نظریات ارشادی و مشاوره

- فن آور- اطلاع افزار: شناخت تخصصی فناوری وارداتی و بررسی جنبه‌های مختلف آن

- سازمان افزار: ارایه نظریات تخصصی مشاوره‌ای در جهت ایجاد ساختار بهینه سازمانی به منظور فراهم آوردن بهترین شرایط اجتماعی - اقتصادی قابل دسترس برای استفاده بهینه از فناوری خاص.

در حوزه سلامت نیز انجمن‌ها بازوهای بی طرف و در عین حال مشاورین کارآمد برای برنامه‌ریزان و سیاستگذاران هستند و در حقیقت دیده‌بان حوزه خود هستند. با توجه به جامعیت و گستردگی تعریف سلامت، مدیریت نظام سلامت کاری بسیار دشوار بوده و در این مسیر اکثر نهادهای غیر دولتی به‌طور مستقیم و یا غیر مستقیم می‌توانند در ایجاد، حفظ و ارتقای سلامت جامعه نقش

- باور نداشتن خود هیأت مدیره
 - باور نداشتن اعضای انجمن به توانایی‌های بالقوه انجمن علمی
 - مشکلات درونی انجمن‌ها
 - نحوه انتخابات انجمن‌ها و شیوه پاسخ‌گویی
 - بی‌تفاوتی حاکمیت نسبت به انجمن‌ها
 در اغلب موارد به نظر می‌رسد هیأت مدیره و اعضا، کارهای انجمن را در اولویت فرض نمی‌کنند. در حال حاضر بیش از ۱۴۰ انجمن ثبت‌شده در حیطه گروه پزشکی وجود دارد که برخی از آنها بیش از ۳۰ سال قدمت دارند [۷]. مجوز فعالیت انجمن‌های علمی توسط کمیسیون انجمن‌های علمی گروه پزشکی [۸]؛ که زیر مجموعه‌ای از معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی قرار دارد؛ اعطا می‌شود. این کمیسیون که وظیفه سیاست‌گذاری و نظارت بر عملکرد انجمن‌های علمی را بر عهده دارد با بررسی تقاضاهای رسیده و اطمینان از کسب حداقل شرایط احراز، مجوز فعالیت اعطا می‌کند. در اساسنامه انجمن‌های علمی گروه پزشکی به مواردی چون غیر انتفاعی بودن، سیاسی نبودن، امکان ایجاد شاخه‌های استانی و ضرورت ثبت در اداره ثبت شرکت‌ها اشاره شده‌است. مطابق اساسنامه مهم‌ترین وظایف انجمن‌های علمی به شرح زیر است [۹]:
 - ارتباط علمی، تحقیقاتی و آموزشی بین متخصصین و محققان مرتبط
 - همکاری با وزارت بهداشت، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی پژوهشی مرتبط در برنامه‌ریزی امور آموزشی، پژوهشی
 - ارائه خدمات آموزشی، پژوهشی و فنی
 - ترغیب و تشویق دانشمندان، پژوهشگران و دانشجویان در پیشبرد فعالیت‌های علمی، پژوهشی و آموزشی
 - برگزاری گردهمایی‌های آموزشی و پژوهشی، آموزش مداوم در سطوح ملی و بین‌المللی
 انجمن‌های علمی به صورت دوره‌ای جلساتی دارند که هدف آن تبادل نظر پیرامون مشکلات انجمن‌ها و یا ارائه راهنمایی‌های لازم در امور برنامه‌ریزی و ارزیابی است که به دعوت بخش‌های مختلف وزارت خانه انجام می‌شود. در طول سال‌های گذشته تعامل انجمن‌ها با یکدیگر و همچنین با وزارت بهداشت موجب شده‌است تا با هدف افزایش تعامل و همکاری انجمن‌ها با بخش دولتی تغییراتی در اساسنامه تأسیس انجمن‌ها و ضوابط تأسیس آن ایجاد شود.
 رشد ظرفیت فکری برای انجام امور جمعی در زمینه رشته‌های تخصصی افزایش تعداد انجمن‌های علمی تازه تأسیس را به دنبال

داشته و راه را هموارتر کنند. اما به سه دلیل انجمن‌های علمی و سازمان‌های مردم نهاد حامی سلامت به عنوان مکانی برای ارتقای سلامت جامعه کمتر شناخته شده‌اند [۳]:
 - به یک سیستم غیر پزشکی تعلق دارند، لذا به عنوان منبع فعالیت‌ها و مداخله‌های سلامتی به آنها نگرسته نشده‌است.
 - چون به نظر می‌رسد که هیچ اثر زیان باری بر سلامت نداشته باشند، مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران سلامت قرار نگرفته‌است.
 - بسیاری از این گروه‌ها، سازمان‌ها و انجمن‌ها نه برای عموم و نه برای محققین و سیاست‌مداران شناخته‌شده نیستند، زیرا در سایه مؤسسات دولتی بزرگ قرار دارند.
 لذا بیان این نکته که ارتقای سلامت تا حد زیادی یعنی تقویت سازمان‌های جامعه از جمله انجمن‌های علمی و سازمان‌های مردم نهاد، ادعای درستی است. در پاسخ به این سؤال که «چرا انجمن علمی قدرت دارد؟» باید به دلایل زیر اشاره کرد [۴]:
 تخصص، تشکل جمعی، وجود چهره‌های ویژه (سیاسی، علمی و مدیریتی و ...)، مجوز قانونی.
 اما زمانی که یک انجمن علمی با اعضای خود تعامل ندارد دولت هم آکراه دارد تا مشاوره دریافت کند، یکی از دلایل عدم توانایی انجمن‌ها برای جلب نظر دولت حاصل می‌شود. در بررسی به عمل آمده در کشور هشت مانع موفقیت تشکل‌های غیردولتی حیطه سلامت به شرح زیر است [۵]:
 - نداشتن هدف مشخص
 - نبود برنامه عملیاتی مکتوب، دقیق و فراگیر
 - ضعف عملکرد حرفه‌ای
 - وجود ضعف در مدیریت مالی (نه کمبود بودجه)
 - بی‌توجهی به مستندسازی
 - استفاده نکردن از مزایای شبکه ارتباطی (خصوصاً با محیط بین‌المللی)
 - ناتوانی در نفوذ
 - ضعف ابتکار و آفرینندگی
 - کمی اعتماد به نفس گروهی
 اما افزون بر موانع فوق آسیب‌شناسی انجمن‌های علمی در ایران در حال حاضر عوامل زیر نیز در موفقیت یا شکست انجمن‌های علمی مؤثر است [۶]:
 - وجود انبوه متخصصان با شخصیت ویژه
 - کارگروهی ضعیف (زمینه عمومی با تشدید در بین جامعه پزشکی)
 - نحوه عملکرد هیأت مدیره‌های قبلی

تجربیات موفقیت‌آمیز داشته‌است» به عنوان سؤالات باز و «هریک از عوامل زیر در موفقیت یک انجمن علمی چقدر تأثیر دارد؟» به صورت سؤال بسته (جدول شماره ۱) طرح شد. بر اساس آخرین اطلاعات موجود این پرسشنامه به ۱۱۵ انجمن علمی گروه علوم پزشکی ارسال شد که ۸۳ انجمن (۷۲٪) در وقت مقرر به پرسشنامه پاسخ دادند. کلیه پاسخ‌های سؤالات باز پس از تعیین قلمروهای اصلی تحلیل و دسته‌بندی شده و نتایج سؤالات بسته نیز با استفاده از نرم افزار SPSS استخراج شد.

یافته‌ها

پاسخ‌دهندگان به سؤال باز «سه عامل مؤثر در موفقیت یک انجمن علمی» معتقدند که «هیأت مدیره مؤثر» با ویژگی‌های علاقه‌مندی و انگیزه، تعهد، قدرت نفوذ، صرف وقت برای انجمن، ارتباط مؤثر با اعضا و داشتن روحیه کار جمعی مهم‌ترین عامل موفقیت یک انجمن است. عوامل دیگر به ترتیب اهمیت عبارت است از: داشتن منابع مالی، برنامه، مکان مناسب، انتشارات، آموزش، فعالیت‌های علمی و جذب نیرو و همکاری با ارگان‌ها.

۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان با «۴۸ عامل موفقیت انجمن‌ها» به میزان زیاد و خیلی زیاد موافق بوده‌اند که ۶ عامل اول به شرح زیر بوده‌است:

- اجرای برنامه روزآمد نمودن علمی متخصصین (کارگاه، آموزش مدون، کنگره و جلسات علمی ادواری، دوره‌های کوتاه مدت)
- داشتن مکان مستقل با امکانات ضروری
- داشتن برنامه راهبردی و برنامه سالیانه
- مشارکت مناسب اعضای انجمن در انتخابات و برنامه‌های انجمن و برگزاری جلسات ماهانه هیأت مدیره
- عضویت انجمن در شوراهای کمیته‌های کشوری / مشارکت در تعیین تعرفه‌های خدمات پزشکی مرتبط
- عضویت در مجامع بین‌المللی
- اولویت هر یک از عوامل موفقیت انجمن‌ها به تفکیک در کارکردهای انجمن از دیدگاه پاسخ‌دهندگان در جدول شماره ۲ آمده است. در مجموع نیز عوامل موفقیت درج شده در ۵ حیطه ذکر شده به ترتیب شامل ارتباط با مجامع بین‌المللی، حاکمیت، دبیرخانه انجمن مردم و متخصصین بوده‌است؛ به عبارت دیگر به نظر انجمن‌های پاسخ‌دهنده دو حیطه ارتباط با مجامع بین‌المللی و انجمن‌های علمی و ارتباط با حاکمیت بیشترین تأثیر در موفقیت یک انجمن دارد. هر

داشته‌است. عملکرد مؤثر انجمن‌های علمی در گرو ارتباط سازنده بین سه گروه ذینفع است: هیأت مدیره، اعضای انجمن‌ها، سیاست‌گذاران، که در سه رأس مثلث قرار دارند [۷].

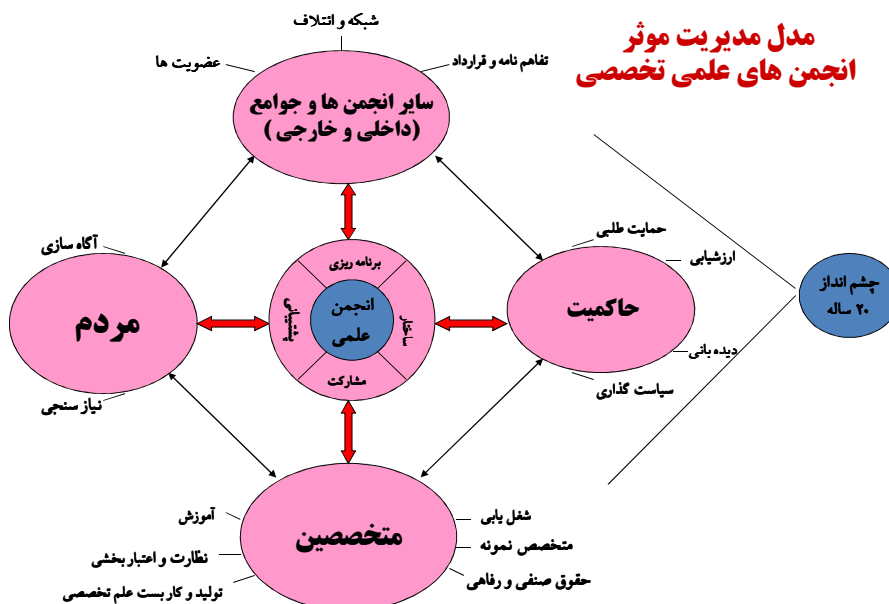
با وجود رشد کمی در تعداد انجمن‌های ثبت‌شده و نوآوری‌ها و ابتکارات جالب توجه آنها به نظر می‌رسد که این سامانه‌ها در دستیابی به اهداف مندرج در اساسنامه و همچنین برنامه‌های راهبردی خود با چالش‌های مختلفی روبرو هستند، که بخش بزرگی از آنها به ضعف شناخت و باور هر سه گروه ذینفع از نقش و وظایف انجمن‌های علمی مربوط می‌شود. مدیریت مؤثر این چالش‌ها ضمن اعتدالی بیش از پیش جایگاه‌های انجمن علمی گروه پزشکی، دستیابی به اهداف چشم انداز ۲۰ ساله کشور در بخش سلامت را بیش از پیش هموار خواهد نمود. این تحقیق با هدف بررسی عوامل موفقیت انجمن‌های علمی تخصصی در قالب یک الگوی مفهومی طراحی و اجرا شد. اهداف کاربردی از جمله ایجاد نگاه مشترک برای انجمن‌های علمی و اعضای آنها، اصلاح نگاه جامعه (گروه‌های مردمی) و حاکمیت به نقش انجمن‌های علمی، ایجاد الگویی برای برنامه‌ریزی و ارزشیابی عملکرد انجمن توسط هیأت مدیره و در نهایت فراهم کردن مقدمه‌ای برای ایجاد نظام مراقبت از کارکردهای انجمن‌ها در به چشم انداز ۲۰ ساله کشور در این تحقیق مدنظر بوده است.

مواد و روش کار

در این مطالعه توصیفی، پس از بررسی متون علمی و تشکیل دو جلسه بحث گروهی متمرکز با رؤسا و دبیران چند انجمن علمی منتخب توسط شورای مشورتی کمیسیون انجمن‌های علمی کشور ۵ حیطه کارکردی و ۴۸ عامل موفقیت در قالب یک الگو مفهومی بصری به شرح جدول شماره یک فهرست شد. جلسات مذکور با اطلاع قبلی به مدعوین و تعیین سؤالات جلسه تشکیل شده و دو نفر یکی برای مدیریت جلسه و بحث و دیگری برای ثبت اطلاعات جلسه کمک نموده‌اند. پس از هر جلسه نیز کلیه نتایج به دست‌آمده از طریق تحلیل محتوی دسته‌بندی شده و پیش‌نویس آن به پرسشنامه تبدیل شد. برای تکمیل و اولویت‌بندی عوامل موفقیت پرسشنامه‌ای با سؤالات باز و سؤالات بسته با طیف لیکرت تدوین شد. اینکه «به نظر اعضای محترم هیأت مدیره، سه عامل مؤثر در موفقیت یک انجمن علمی چیست و انجمن در پنج حیطه کارکردی (دبیرخانه، متخصصین، مردم، حاکمیت، همکاری با مجامع) چه

که برجسته‌ترین و بیشترین تجربیات در «حیطه متخصصین» بوده‌است.

یک از انجمن‌ها تجربیات قابل توجهی در ۴ حیطه دبیرخانه‌ای، متخصصین، حاکمیت، ارتباط با مجامع و انجمن‌ها و مردم داشته‌اند

- تدوین نظام مراقبت کارکردهای انجمن‌های علمی با استفاده از این الگو در دبیرخانه کمیسیون انجمن‌های علمی تخصصی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

- بازنگری در اساسنامه برای برجسته کردن نقش انجمن‌ها به عنوان معتمدین مردم در انتقال الزامات حفظ و ارتقای سلامت

- تشکیل کارگروهی در وزارت بهداشت برای به عضو درآوردن انجمن‌های علمی در شوراهای کشوری مرتبط حوزه سلامت

- معرفی انجمن‌های علمی علوم پزشکی به کلیه ذینفعان نظام سلامت از طریق دبیرخانه کمیسیون انجمن‌های علمی تخصصی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

با استفاده از نتایج این طرح موارد زیر برای توسعه عملکرد انجمن‌های علمی پیشنهاد می‌شود:

- توانمندسازی هیأت مدیره‌های انجمن‌های علمی برای مدیریت مؤثر انجمن‌ها از طریق اجرای برنامه‌های آموزشی و ایجاد فرصت‌های تبادل تجربه بین انجمن‌ها از طرق مقتضی مانند همایش‌های فصلی، تارگه ویژه و ...

- استفاد از الگو برای تحلیل وضعیت و خودارزیابی انجمن‌ها و ترسیم خطوط استراتژیک انجمن توسط هیأت مدیره

جدول شماره ۱- کارکردهای اصلی انجمن های علمی و عوامل موفقیت در هر کارکرد

کارکردها	عوامل موفقیت
دینبر خانه انجمن	۱) داشتن مکان مستقل با امکانات ضروری
	۲) برگزاری جلسات ماهانه هیأت مدیره
	۳) داشتن برنامه راهبردی و برنامه سالیانه
	۴) وجود بانک اطلاعاتی اعضای انجمن
	۵) وجود کمیته‌های فعال انجمن
	۶) وجود شاخه‌های استانی انجمن
	۷) مشارکت مناسب اعضای انجمن در انتخابات و برنامه‌های انجمن
	۸) وجود مرکز اسناد و کتابخانه انجمن
	۹) داشتن سایت اینترنتی انجمن (فارسی و انگلیسی)
	۱۰) عضو نمودن و استفاده از ظرفیت دستیاران تخصصی و فوق تخصصی
	۱۱) جمع آوری به موقع حق عضویت از افراد
	۱۲) توانایی جذب و مدیریت منابع مالی دولتی و غیردولتی
امور مربوط به متخصصین	۱) اجرای برنامه روزآمد نمودن علمی متخصصین (کارگاه، آموزش مدون، کنگره و جلسات علمی ادواری، دوره‌های کوتاه مدت)
	۲) نظارت بر رعایت اصول اخلاقی حرفه‌ای اعضا
	۳) تعیین معیارها و انتخاب متخصص نمونه
	۴) تعیین اولویت‌های تحقیقاتی رشته مربوطه
	۵) تعیین نیازهای تالیفی و ترجمه‌ای رشته
	۶) تسهیل آرایه مقاله یا چاپ آن در کنگره‌ها و مجلات
	۷) انتشار مجله تخصصی
	۸) ایفای نقش در اشتغال مناسب دانش‌آموختگان
	۹) حمایت از حقوق قانونی و حرفه‌ای اعضا
	۱۰) تمهیدات و اقدامات لازم برای تامین تسهیلات رفاهی اعضا
	۱۱) ایجاد زمینه پژوهش برای اعضا
	۱۲) تدوین راهنماهای طبابت بالینی / عملکرد حرفه‌ای ویژه اعضا
	۱۳) مشارکت در کنترل خطاهای پزشکی اعضا
تعامل با حاکمیت	۱) مشارکت در ارزشیابی و اعتبار بخشی مراکز آموزشی، درمانی و بهداشتی و پژوهشی
	۲) مشارکت در تعیین نیاز به متخصصین
	۳) مشارکت در برنامه‌ریزی آموزشی دوره‌های دانشگاهی و دوره‌های کوتاه مدت
	۴) زمینه‌سازی و جلب حمایت برای تصویب قانون و سیاست مرتبط
	۵) دیده‌بانی عملکرد حاکمیت در ارتباط با سلامت جامعه
	۶) عضویت انجمن در شوراها و کمیته‌های کشوری
	۷) مشارکت در فرایند سیاست‌گذاری نظام سلامت
	۸) مشارکت در فرایند برنامه‌ریزی‌های راهبردی و عملیاتی در نظام سلامت
	۹) مشارکت در ارزیابی علمی دارو، تجهیزات پزشکی و سایر تکنولوژی‌های سلامتی مرتبط
	۱۰) مشارکت و یا انجام پروژه‌های ملی
	۱۱) عضویت نماینده انجمن در هیات‌های بورد
	۱۲) مشارکت در تعیین تعرفه‌های خدمات پزشکی مرتبط
	۱۳) نظارت بر رعایت تعرفه مصوبات خدمات پزشکی مرتبط و حفاظت مالی از بیماران
تعامل با مردم	۱) تعیین نیازهای سلامتی بیماران و جمعیت‌های در معرض خطر (مرتبط به انجمن)
	۲) اجرای برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی بیماران و جمعیت‌های در معرض خطر برای مراقبت از خود (مرتبط به انجمن)
	۳) حضور مؤثر و برنامه‌ریزی شده در رسانه (تلویزیون، رادیو، روزنامه، مجله و اینترنت)
	۴) نظارت بر رعایت حقوق بیماران و مراجعان توسط اعضا
تعامل با انجمن‌ها و مجامع ملی و بین‌المللی	۱) عضویت در مجامع بین‌المللی
	۲) تعامل آموزشی در مجامع بین‌المللی (به اجرا درآوردن یا مشارکت در برگزاری دوره‌های آموزشی)
	۳) قراردادهای پژوهشی و مشاوره‌ای با مجامع بین‌المللی و خارجی
	۴) عضویت انجمن در کمیته‌های علمی مجلات بین‌المللی
	۵) تشکیل شبکه با سایر انجمن‌های علمی ملی و بین‌المللی
	۶) تشکیل ائتلاف با سایر انجمن‌ها و مجامع علمی ملی و بین‌المللی

جدول شماره ۲- اولویت هر یک از عوامل موفقیت انجمن‌ها به تفکیک در کارکردهای انجمن از دیدگاه پاسخ‌دهندگان

اولویت هر عامل در موفقیت انجمن‌ها به تفکیک حیطه‌های کارکرد	اولویت هر عامل در موفقیت انجمن‌ها به تفکیک حیطه‌های کارکرد
۱. مشارکت در تعیین تعرفه‌های خدمات پزشکی مرتبط	۱. داشتن مکان مستقل با امکانات ضروری
۲. عضویت انجمن در شوراهای و کمیته‌های کشوری	۲. داشتن برنامه راهبردی و برنامه سالانه
۳. مشارکت در فرایند سیاست‌گذاری نظام سلامت	۳. برگزاری جلسات ماهانه هیأت مدیره
۴. مشارکت در ارزشیابی و اعتبار بخشی مراکز آموزشی، درمانی و بهداشتی و پژوهشی	۴. مشارکت مناسب اعضای انجمن در انتخابات و برنامه‌های انجمن
۵. مشارکت در برنامه‌ریزی آموزشی دوره‌های دانشگاهی و دوره‌های کوتاه مدت	۵. توانایی جذب و مدیریت منابع مالی دولتی و غیردولتی
۶. مشارکت و یا انجام پروژه‌های ملی	۶. وجود کمیته‌های فعال انجمن
۷. عضویت نماینده انجمن در هیأت‌های مورد	۷. داشتن سایت اینترنتی انجمن (فارسی و انگلیسی)
۸. زمینه‌سازی و جلب حمایت برای تصویب قانون و سیاست مرتبط	۸. وجود بانک اطلاعاتی اعضای انجمن
۹. مشارکت در تعیین نیاز به متخصصین	۹. وجود شاخه‌های استانی انجمن
۱۰. مشارکت در فرایند برنامه‌ریزی‌های راهبردی و عملیاتی در نظام سلامت	۱۰. وجود مرکز اسناد و کتابخانه انجمن
۱۱. دیده‌بانی عملکرد حاکمیت در ارتباط با سلامت جامعه	۱۱. عضو نمودن و استفاده از ظرفیت دستیاران تخصصی و فوق تخصصی
۱۲. مشارکت در ارزیابی علمی دارو، تجهیزات پزشکی و سایر تکنولوژی‌های سلامتی	۱۲. جمع‌آوری به موقع حق عضویت از افراد
۱۳. نظارت بر رعایت تعرفه مصوبات خدمات پزشکی مرتبط و حفاظت مالی از بیماران	
۱. حضور مؤثر و برنامه‌ریزی شده در رسانه	۱. اجرای برنامه روزآمد نمودن علمی متخصصین
۲. تعیین نیازهای سلامتی بیماران و جمعیت‌های در معرض خطر (مرتبط به انجمن)	۱. انتشار مجله تخصصی
۳. توانمندسازی بیماران و جمعیت‌های در معرض خطر برای مراقبت از خود	۲. حمایت از حقوق قانونی و حرفه‌ای اعضا
۴. نظارت بر رعایت حقوق بیماران و مراجعان توسط اعضا	۳. نظارت بر رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای اعضا
۱. عضویت در مجامع بین‌المللی	۴. ایفای نقش در اشتغال مناسب دانش‌آموختگان
۲. تعامل آموزشی در مجامع بین‌المللی	۵. تسهیل رایه مقاله یا چاپ آن در کنگره‌ها و مجلات
۳. قراردادهای پژوهشی و مشاوره‌ای با مجامع بین‌المللی و خارجی	۶. تعیین اولویت‌های تحقیقاتی رشته مربوطه
۴. عضویت انجمن در کمیته‌های علمی مجلات بین‌المللی	۷. تعیین معیارها و انتخاب متخصص نمونه
۵. تشکیل شبکه با سایر انجمن‌های علمی ملی و بین‌المللی	۸. تعیین نیازهای تالیفی و ترجمه‌ای رشته
۶. تشکیل ائتلاف با سایر انجمن‌ها و مجامع علمی ملی و بین‌المللی	۹. ایجاد زمینه پژوهش برای اعضا
	۱۰. تدوین راهنماهای طبابت بالینی / عملکرد حرفه‌ای ویژه اعضا
	۱۱. مشارکت در کنترل خطاهای پزشکی اعضا
	۱۲. تمهیدات و اقدامات لازم برای تامین تسهیلات رفاهی اعضا

ارتقای سلامتی محسوب می‌شوند و برای تقویت این حیطه در انجمن‌ها بازنگری در اساسنامه فعالیت آنها ضروری است. موافقت صد درصدی اعضا با ۴۸ عامل موفقیت یک انجمن نشان می‌دهد که الگوی طراحی شده برای مدیریت مؤثر یک انجمن مورد قبول اکثریت بوده و با اطلاع رسانی این الگو و مصادیق آن می‌توان توانمندی انجمن‌ها را ارتقا داد. آموزش هیأت مدیره‌های انجمن‌های علمی در زمینه این الگو، برگزاری جلسات هم‌اندیشی انجمن‌ها و تبادل تجربه آنان موجب خواهد شد تا رقابتی مثبت بین آنها ایجاد شده و بررسی گزارش کار سالانه انجمن‌ها، انتخاب و معرفی نوآوری‌های مدیریتی آنان عملکرد آنها را ارتقا خواهد داد. این الگو می‌تواند به عنوان قالبی برای تحلیل وضعیت انجمن (ابزاری خود ارزیابی) در تعیین نقاط قوت و ضعف انجمن و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای قرار گرفته و هیأت مدیره را در طراحی برنامه راهبردی انجمن کمک نماید. کمیسیون انجمن‌های علمی نیز با استفاده از این الگو قادر خواهند بود بر اساس

بحث و نتیجه‌گیری

هر یک از انجمن‌ها تجربیات قابل توجهی در ۴ حیطه دبیرخانه‌ای، متخصصین، حاکمیت، ارتباط با مجامع و انجمن‌ها و مردم داشته‌اند؛ که برجسته‌ترین و بیشترین تجربیات در «حیطه متخصصین» بوده است. با توجه به نتایج به دست آمده این گونه می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ایجاد حساسیت در انجمن‌های علمی نسبت به انتخاب هیأت مدیره توانمند از جمع خود اولین قدم در موفقیت یک انجمن علمی محسوب می‌شود. تمرکز نظرات پاسخ‌دهندگان بر روزآمد سازی متخصصین نشان از اهمیت این کارکرد دارد؛ همچنان که در تجربیات انجمن‌ها نیز بیشترین اقدامات در حیطه متخصصین بوده است. نکته مهم در این تحقیق کمی تجربیات قابل طرح در زمینه ارتباط انجمن‌ها با مردم بوده است و این مهم نیازمند آموزش بیش از پیش انجمن‌ها در زمینه ایفای نقش در حیطه مردم است؛ چراکه انجمن‌های علمی به عنوان معتمد مردم در بیان الزامات حفظ و

نادر ممتازمنش: مرور و اصلاح پرسشنامه برگزاری جلسه بحث گروهی متمرکز با انجمن‌های مدعو در پیش‌نویس کردن کارکردها، همکاری در توجیه انجمن‌ها برای تدوین این الگو، مرور کل مقاله و ویرایش آن به ویژه بحث و پیشنهاد

رضا موقری: مرور و اصلاح پرسشنامه برگزاری جلسه بحث گروهی متمرکز با انجمن‌های مدعو در پیش‌نویس کردن کارکردها، همکاری در توجیه انجمن‌ها برای تدوین این الگو، مرور کل مقاله و ویرایش آن به ویژه بحث و پیشنهاد

تشکر و قدردانی

این طرح با حمایت مالی مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی وزارت بهداشت و کمیسیون انجمن‌های علمی علوم پزشکی توسط انجمن علمی پزشکی اجتماعی کشور در سال ۱۳۸۸ به انجام رسیده است. به منظور کاربردی کردن نتایج این مطالعه، گزارش کامل آن به صورت کتاب چاپ و در اختیار کلیه انجمن‌های علمی و مدیران ارشد قرار گرفته است و پس از جلب حمایت مدیران ارشد وزارت خانه و با مساعدت آنها پیشنهادات مندرج در این مقاله و گزارش مطالعه در برنامه عملیاتی برخی از واحدهای وزارت بهداشت گنجانده شده است. در همین ارتباط از هیأت مدیره کلیه انجمن‌های علمی که با دقت و حوصله به پرسشنامه پاسخ داده‌اند تشکر و قدردانی می‌شود:

«جامعه جراحان ایران، ارولوزی ایران، آندویورولوژی و یورولوپاروسکوپي ایران، پیوند اعضا، ایران، جراحان پلاستیک و ترمیمی ایران، جراحان قلب ایران، جراحان گوش و گلو و بینی و سرگردن ایران، چشم پزشکان ایران، متخصصین زنان و مامایی ایران، باروری و ناباروری ایران جامعه پزشکان متخصص داخلی ایران، متخصصین ریه ایران، متخصصین غدد درون ریز ایران، متخصصین گوارش و کبد ایران، نفرولوژی ایران، آسیب‌شناسی ایران، نوروزنتیک ایران، آسم و آلرژی ایران، جراحان دهان، فک و صورت ایران، پرپودنتیست‌های ایران، انجمن اندودنتیست‌های ایرانی، دندانپزشکی ترمیمی ایران، دندانپزشکان عمومی ایران، تغذیه کودکان ایران، پریناتولوژی ایران، نوزادان ایران، گوارش و کبد کودکان، پزشکان قانونی ایران، رادیولوژی ایران، روانپزشکان ایران، روانپزشکی کودک و نوجوان ایران، روانشناسی بالینی ایران، روانشناسی نظامی ایران، طب فیزیکی و توانبخشی ایران، فیزیوتراپی ایران، متخصصین علوم دارویی ایران، سامانه‌های نوین دارو رسانی

گزارش‌های سالانه انجمن‌ها در همین چارچوب، نظام مراقبت کارکردهای انجمن‌های علمی را ایجاد کرده و روند مشارکت انجمن‌ها را در دستیابی نظام سلامت به چشم انداز ۲۰ ساله پایش نمایند. استفاده از این الگو برای رتبه‌بندی انجمن‌های علمی حداقل تا زمان توجیه و آموزش انجمن‌های علمی و دادن فرصتی سه ساله توصیه نمی‌شود. معرفی کارکردهای ذاتی و بالقوه یک انجمن علمی به سیاست‌گذاران و مدیران موجب خواهد شد تا نگاه حاکمیت برای مشارکت دادن انجمن‌های علمی بیش از پیش تغییر یابد و نقش آنها در امور حاکمیتی برجسته‌تر شود؛ چراکه خود انجمن‌ها این عامل را به عنوان مهم‌ترین‌ها در موفقیت فرض کرده‌اند. با استفاده از نتایج این طرح موارد زیر برای توسعه عملکرد انجمن‌های علمی پیشنهاد می‌شود:

- ۱- توانمندسازی هیأت مدیره‌های انجمن‌های علمی برای مدیریت مؤثر انجمن‌ها از طریق اجرای برنامه‌های آموزشی و ایجاد فرصت‌های تبادل تجربه بین انجمن‌ها از طرق مقتضی مانند همایش‌های فصلی، تارگه ویژه و ...
- ۲- استفاد از الگو برای تحلیل وضعیت و خودارزیابی انجمن‌ها و ترسیم خطوط استراتژیک انجمن توسط هیأت مدیره
- ۳- تدوین نظام مراقبت کارکردهای انجمن‌های علمی با استفاده از این الگو در دبیرخانه کمیسیون انجمن‌های علمی تخصصی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- ۴- بازنگری در اساسنامه برای برجسته‌کردن نقش انجمن‌ها به عنوان معتمدین مردم در انتقال الزامات حفظ و ارتقای سلامت
- ۵- تشکیل کارگروهی در وزارت بهداشت برای به عضو درآوردن انجمن‌های علمی در شوراهای کشوری مرتبط حوزه سلامت
- ۶- معرفی انجمن‌های علمی علوم پزشکی به کلیه ذینفعان نظام سلامت از طریق دبیرخانه کمیسیون انجمن‌های علمی تخصصی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

سهم نویسندگان

بهزاد دمازی: طراحی و تهیه پیش‌نویس مقاله
عباس وثوق مقدم: همکاری در طراحی مطالعه، تدوین پرسشنامه، مرور منابع علمی برای تکمیل مقدمه، بازبینی بخش نتایج، بحث و پیشنهاد

مریم رهبری بناب: همکاری در طراحی مطالعه، تدوین پرسشنامه، مرور منابع علمی برای تکمیل مقدمه، بازبینی بخش نتایج، بحث و پیشنهاد

علوم پزشکی، مددکاری اجتماعی ایران، آموزش پزشکی ایران، هیپنوتیزم بالینی ایران، اپتومتری ایران، کولپوسکوپی و پاتولوژی سرویکس ایران، شنوایی شناسی ایران، پیشگیری و درمان چاقی ایران، پزشکی خواب ایران، نفرولوژی کودکان ایران، پزشکی هسته‌ای ایران، پزشکان کودکان ایران، عفونی اطفال ایران، آسیب شناسان دهان، فک و صورت ایران، قلب کودکان ایران، پوست و آمیزشی ایران، هماتولوژی انکولوژی اطفال ایران، اختلال کنترل دفع ایران، مدیریت سلامت ایران، جراحان توراکس ایران، آترواسکلروز ایران»

ایران، فیزیولوژی و فارماکولوژی ایران، طب کار ایران، پرستاران قلب ایران، پرستاری ایران، طب اورژانس ایران، اداره امور بیمارستان‌ها، بیهوشی قلب ایران، بررسی و مطالعه درد ایران، ایمونولوژی و آلرژی ایران، بیوشیمی پزشکی ایران، فیزیک پزشکی ایران، میکروشناسی ایران، ویروس‌شناسی ایران، متخصصین علوم آزمایشگاهی بالینی ایران، دکترای علوم آزمایشگاهی تشخیص طبی ایران، جامعه آزمایشگاهیان ایران، علوم تشریحی ایران، حشره شناسی پزشکی ایران، عناصر کمیاب ایران، کایروپراکتیک ایران، غذا و تغذیه حامی سلامت ایران، مرگ سلولی ایران، سیتولوژی بالینی ایران، اکوکاردیوگرافی ایران، بهداشت کار ایران، کتابداری و اطلاع رسانی

منابع

1. Rezaei Z. Role of NGO's in social development. Pajouheshnameh 2008; 14 [Persian]
2. Sharepoor M. Fazeli M. Science sociology and scientific associations. Cultural and social researches center. Ministry of Science Research and Technology, 2008 [Persian]
3. Parsinia S. Rafiefar Sh. Research in health promotion, 1th Edition, Europe Office of WHO: Iran 2003 [Persian]
4. Namazi B. Volunteers community organizations in I.R.Iran, 1th Edition, Country Municipalities Organization: Iran, 2002 [Persian]
5. Mohajerani M. Collection articles of volunteers community organizations relation to government. 1th Edition, Salman Publisher: Iran, 2003 [Persian]
6. Iranian Community Medicine Association: Strategic Plan (2007-2010); 2007 [Persian]
7. Damari B. Self awareness, needs of today: position and performance of medical group scientific associations. Sepid weekly 2008; 106: 2 [Persian]
8. Momtazmaneh N. Movaghari R. Jabari M. Iranian medical group scientific association's database, 1th Edition, Asr-e- Gooyesh: Iran, 2010 [Persian]